Tündérvár és katakomba

A vezetéknevek eredetéről

A zsidók általában egy névvel jelölték a személyeket, később hozzáadták a héber *ben-* (Benjámin), illetve az arám *bar-* (Barabbás) előtagot. Mindkettő vagy a testi szülőhöz, vagy egy bizonyos csoporthoz, közösséghez, vagy éppen fogalomkörhöz való tartozást jelölt. Ez utóbbi értelemben nyelvünkbe is átjött a „halál fia" (בן–מות 1Sám 20,31) szófordulat. A régi görögök egy nevet használtak, a rómaiak hármat. A keresztyének a 13. századig egy nevet viseltek, később az urak vették fel birtokaik, váraik után a vezetéknevet. Magyarországon a vezetéknév a 14. században lett kötelező, és ekkor terjedt el az apák után való elnevezés. Ezt jelöli nálunk a *fy*, *fi*, a germánoknál a *sohn, son, sen*, a latin népeknél az *i*, a normanoknál a *fitz*, az ireknél, skótoknál a név előtt a *Mac* vagy *O'*, a szlávoknál az *ics*, *vics*. Nálunk az *y* eleinte nem jelentett nemességet, csak az i betű akkori írásmódját. A vezetéknevek leggyakoribb formája a foglalkozáshoz (Szabó), a származáshoz (Török, de ez lehetett csúfnév is), valamilyen testi tulajdonsághoz (Balogh, Csete = sete, suta), nagyon sokszor helységhez, tájegységhez (Szilágyi, Győri) kapcsolódott. A zsidókat II. József kötelezte 1780-ban, hogy vezetéknevet viseljenek. A helyi hatóságok kedvezésből vagy pénzért adtak egyes zsidóknak szép nevet (Blumenkrantz=virágkoszorú), de sokszor csúfnév is ragadt rájuk. Természetesen ebben nem volt semmi antiszemitizmus, hiszen a Balogh, vagy éppen a Lator is így lett magyar vezetéknév. Magyarországon egyes urak az *y* viseléséhez a királyoktól, később a helyhatóságoktól, majd a belügyminisztériumtól kaptak engedélyt. A 19. sz. elején nemzeti-romantikus neveket vettek fel, mint Szabadföldi, Zászlóffi, Hazafi, Hőskeleti, sőt Szabadsajtói, Köztársaságfi stb. Ezeket a neveket 1850-ben az osztrák uralom hatálytalanította.

A múlt század húszas-harmincas éveiben a román (vezeték)névelemzéssel sok szép nevünk veszett el (sajnos nem csak nevünk), illetve egyeseket elrománosítottak. A Naghi-król, Sabo-król, Ciotloş-okról, Lobonţ-okról még tudjuk, kik voltak, de azt kevésbé, hogy a Suciu-k nem is olyan régen Szűcsök voltak. A Iolanda Balaş, Ludovic Sătmăreanu már a háború utáni (nyelvi) diktatúra torzszülöttjei. Hazug szólam és lelkiismeret-becsapás, ha valaki azt mondja, hogy a nevét odaadja, de a szíve megmarad. Akit egy kicsi (?) dologban rá lehet venni, azt ráveszik a nagyobbakban is. Erről van egy közmondásunk…, de az a tótról szól.

A *Kiáltó Szó* 1938/4. számában megjelent közlemény felhasználásával.

A Biblia a magyar irodalomban

Balassi Bálint

Kegyelmes Isten…

Kegyelmes Isten, kinek kezében életemet adtam,
Viseld gondomot, vezérld utamot, mert csak rád maradtam.

Gyermekségemtűl fogván egyedűl csak tetőled vártam,
Mint Atya után fiu kiáltván könyörögvén jártam.

Most is csak benned reménségemet, Uram, helheztettem,
Magam rád hattam s rád támaszkodtam, tealád vetettem.

Mi hasznod benne, hogy ha veszélyre jutok kétség miatt,
Kit fiad által hozzád váltottál mint fogadott fiat?

Hallgass meg azért te nagy nevedért én könyörgésemben,
Mutasd meg jódot, sok áldásidot az én szerencsémben.

Add meg énnékem én reménségem szerént való jódot,
Áldd meg fejemet, ki bízik benned, viselled gondomot.

Az szép harmatot, miként hullatod tavasszal virágra,
Sok jódot Uram úgy hullasd reám, te régi szolgádra.

Hogy mind holtomig szüvem legyen víg, téged magasztalván,
Mindenek előtt s mindenek fölött szent nevedet áldván.

Ezeket írám az tenger partján Oceanum mellett,
Kilencvenegyet mikor jedzettek másfélezer felett.

Ezzel a verssel emlékezünk a magyar irodalom első klasszikusára, születésének 450., halálának 410. évfordulóján.